„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком недељом, на целом табаку, а и уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
за целу годину . . . . . 14 ф
на по године . . . . . 7 „
на четврт године . . . . . 3 „ 50 н
на један месец . . . . . 1 „ 20 „
За Србију:
(у сребру.)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у лупавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Појединих бројева листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и у књижари браће М. Поповића.

БРОЈ 180. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 26. НОВЕМБРА (8. ДЕЦЕМБРА) 1876. ГОДИНА XI.

ЛОКАЛИЗОВАН РАТ.

Одкако је шака херцеговачких јунака изнела на врху од ханџара источно питање на дневни ред пред Европу, од то је доба непрестанце општи светски мир у питању. Брод тог мира колеба се на пучини узрујаних догађаја. Али по најбурније је запљускало од оног доба, од кад је са руским ултиматумом дунуо северни ветар. Тад су европске дипломате, ти морнари на броду, истурили заставу, као вапај за помоћ, на којој беше написано: посланичка конференција. То је још била последња нада, да ће се тим путем моћи одржати општи европски мир. Но бродар, који истакне знак за помоћ, кад се налази посред морске буре, не чини то за то, што се у истини нада, да ће му отуд помоћ и спасење доћи, већ просто за то, што му се у невољи не може на ино. Саму пак помоћ изчекује он од случаја, од тајанствене руке, коју ће му судбина пружити.

Тако је и са европском дипломацијом у овом случају. У невољи се нашла услед руске одлучности, па је истурила конференцију, неби ли јој тако случајно за руком пошло, да одклони или одгоди дан пресуде и прелома на истоку. Али сама та дипломација није се надала, да ће се на конференцији доћи до мирног споразума. Конференцију је истакла на дневни ред само тек да учини своје, а судбини или каквом сретном случају остављено је, да се брине за спасење и повратак општег мира.

Колико је Европа данас у шкрипцу са догађаја већих и пресудних, који се спремају, то се може видети и по томе, што се европска дипломација тако рећи устручава, да приступи том последњем покушају за одржање и успоставу општег мира. Устручава се и скањује, да седне за зелени сто у Цариграду, где би се још једном саветовало о мирном умирењу на истоку. Боји се зар, да и тај „знак за помоћ,“ да и ту последњу наду не збрише какав изненадни ветар, те да се све дело мира светског закопа међ грдне узбуркане таласе општег заплета и рата. И збиља је било гласова, по којима ће састанак конференције уједно бити одпочетак великог замишаја европског.

Поговарало се, какс ће се већ у првој конференционалној седници изнети на видик грдна провалија неспоразума између Русије и Енглеске, која се неда премостити никаквим глатким речима. Навађало се, како ће Игњатијев на првом састанку предложити автономију за славенске покрајине и уједно гарантију те автономије, која ће се састојати у руском поседнућу бугарског краја. Том приликом се и то рекло, да ће се Турска преко свог заступника изјавити против сваке окупације, јер иста вређа интегритет и суверенство отоманске државе. Услед таке изјаве од стране Турске имао би Игњатијев са еклатом изаћи из конференције и тиме би се сматрао одношај између Русије и Турске као прекинут.

На тај начин почетак посланичке конференције значио би уједно и почетак не мира и умирења на истоку, због којег се управ конференција искупља, већ управ почетак рата и замршаја.

Тако се исто по листовима европским разносило и то, да је и Енглеска од своје стране спремила предлог, по коме би сваку окупацију турског земљишта британска влада сматрала као повреду оног међународног уговора, на који се и Енглеска подписала. Ако би се пак против те у напред изјављене ограде ипак нашла која велесила побуђена, да предложи окупацију на посланичкој конференцији, то би изасланик енглески имао одма напустити конференционална саветовања, а енглеска флота имала би пристасати после тог корака у Воспор на обалу цариградску, где би је мусулманско становништво с одушевљењем поздравило.

Наравно је, да су ти гласови о енглеској одлучности на скоро опровргнути били. „Путешествије“ лорда Салисберија није толико сјајно испало, да би се Енглеска смела усудити, да изазива целу континенталну Европу, позивајући се на париски уговор и везујући тако у напред руке оним државницима, који би вољни били, да потраже радикална лека досадањој невољи на истоку. При опорицању истом навађало се и то, како Енглеска неможе приступити од своје стране поседнућу Цариграда, не само зато, што би то био знак одпочетка расула турске државе, већ и због тог, што би у таком случају по турском закону султан морао напустити своју престоницу, јер му коран недопушта, да се и једног тренутка бави у оном месту, где је засела туђа и ђаурска војска. Било сад како му драго са тим побијањем гласова о енглеским „громопуцателним“ намерама на конференцији, толико је ипак цела ствар вредна спомена, да се види, у колико је грдна противност између руског и енглеског становишта у питању славенском на балканском полуотоку. Наравно је, да ће та противност имати данас само „академијске“ вредности, кад се на ум узме с једне стране одлучна воља Русије, да се садањи заплети реше по бољитак славенских Хришћана на истоку, с друге стране усамљеност и услед тог немоћ Енглеске, да делотворно прискочи у помоћ Турској у оном часу, кад јој душа у подгрлац дође.

Да ће бар за први мах остати само при руско-турском рату, без даљег уплетања, за то нам јемчи читава садања констелација, коју је и сам Бизмарк у том смислу последњим изјавама својим обележио. До сада се пребацивало истом државнику, да се и сувише резервише у источном питању, да је и преко свог обичаја ћутљивим постао. Незнамо, шта му је сад одједаред одрешило језик, тек је довољно, да је постао отворенији, те је онако по свом начину искрено и без околиша дао значајне изјаве о садањем питању на истоку. Нека се о тим изјавама суди, како је коме воља, нас могу исте у главном задовољити, јер потврђују оне назоре, које смо ми одавна на овом месту исповедали. Бизмарк је у главном казао: да ће Русија по свој прилици завојштити на Турску, да Немачка пре истог рата неће посредовати у цели одржања мира, да ће настојати, да рат остане локализован и да се ни сама Енглеска не умеша отворено против Русије. Немачка даље тражећи неутралност од стране Аустрије, налази за потребно, да уједно и ујемчи Аустрији целокупност, ако би из развитка источне кризе поникнула опасност или смртна рана за Аустрију. То је у главном изјава Бизмаркова, коју је он онако рахат при вечерњој забави у свет пустио. Бечки нас брзојав извештава још уз то, да се Бизмарк у самом сабору заложио за тесну свезу пријатељства између Русије и Немачке.

Те изјаве довољно обележавају данашње политично стање у Европи. Немачка као велика убојна сила, стојећи у средини европског копна, зајемчава Русији, стогодишњој савезници својој, локализовање рата између ње и Турске. То зајемчавање простире се не само на Француску, већ и на Енглеску, чији интерес у Цариграду одпочиње и на Аустрију, која се Дунава веже. То зајемчавање тако далеко иде, да се послушној Аустрији обећава заштита за случај, да јој из источних заплета загрози опасност по целокупност њезину.

Како ствари стоје, та јамчевина имаће своје материјалне вредности и Бизмарк изјављује, да је у том погледу изасланство Селисберија од великог успеха било.

И тако стоји Европа у шкрипцу, пред конференцијом, од које се зазире, пред ратом, за који се Бизмарк подвезује, да ће остати ограничен само на Русију и Турску. У таким приликама нема ликовања, па ни саме утехе за туркољубе, јер је изход таког рата известан, јер је сигуран турски пораз, и сигурна хришћанска победа.

ПОЛИТИЧНИ ПРЕГЛЕД.

Кнез Бизмарк дао је 19. о. м. саборским заступницима ручак, и исказао је том приликом мишљење своје о источном питању. Пре свега наговестио је, да ће при трећем већању о државноме предрачуну говорити о спољашњем положају. У обзиру посланства Салисберије рекао је, да он није саветовао, да се Бугарска војском поседне; Енглеска је пристала уз мишљење Немачке, да се ништа не предузима противу локализовања турско-руског рата. Овај је, по његовом мишљењу, неизбежив. Немачка ће остати неутрална и радиће, да се рат локализује (ограничи) између Русије и Турске. У осталом и у Русији има одличних војника, који су противни рату, којега потпађују листови и панславистички одбори . . . Аустрија је у заплетеном стању. Интерес Немачке захтева, да одржи пријатељство Аустрије, па ако ова дође у тежак положај, или ако шта више буде „самртно рањена“, то би настала за Немачку могућност, да подупире Аустрију. Што се беседе Јергове тиче, то Бизмарк примети, да није никада на то мислио, да Немачкој присаједињује немачко-аустријске провинције. За позната места престоне беседе рекао је, да је под силама, које су с Немачком историјски скопчане, пре свега Енглеску на уму имао; он се чуди како се то могло рђаво разумети.

Извештач, који речи Бизмаркове доноси, у другоме извештају своме вели, како је канцелар почео уверавањем, да се Немачка није ни у коме правцу обвезала, ма да је с разних страна у искушење довођана. Да је Немачкој, као што су се с разних страна бојали, до тога стало, да своме утицају уважења прибави, то би сада најбоља прилика за то била, али исход ће најсјајнија доказа дати о некористољубљу и мирољубљу Немачке. Прелазећи на појединост изјави кнез Бизмарк, да је тежња Немачке пре свега, да се спречи сукоб између Русије и Турске; ако то не буде могуће, оно бар да се локализује и да се ограничи на оне, који су у томе нијвише интересовани. И ако би интереси других сила сукобом овим додирнути били, тежиће немачка државна политика за тим, да се учешће њезино у сукобу времена, што је више могуће, одложи, и да му се даде облик, који искључује активно учествовати у рату. Немачка је одбила позивање, да буде посредница, јер таку улогу не би могла академичним разлагањем вршити, но би морала свом својом снагом умешати се, за што још нема узрока. Одсудни тренутак, у коме ће Немачка изаћи из своје резерве, биће, када Аустрија, које је опстанак за Немачку и Јевропу од највеће важности, са својим најживотнијим интересима у опасност дође. У осталом одвећ је погрешно, омаловажавати унутарњу снагу Аустрије у случају опасности. Тешкоће поравнања претеружу се. Он је лично уверен, када би цар аустријски обукао хонвидску униформу, па би ушао у Буда-Пешту, то би цео народ, поврх свију уставних тешкоћа, одушевљено му се одазвао и око њега се прикупио. —

По „Келнским новинама“ рекао је кнез Бизмарк, да још не треба очајавати, да се неће мир одржати. Ако пак дође до рата, као што има изгледа, то би исти после неког времена и Русији и Турској додијао и Немачка би тада могла посредовати са више изгледа, да ће успети но сада. Сада је мучно Русији савета давати. Он разложи зашто, примећујући да би последица такога савета била, да би се руски народ озловољио. А то је горе, него предазна размирица с владом.

Што је Бизмарк рекао о Енглеској, тако се разумело, да се државни канцелар нада, да Енглеска неће с Русијом јаван рат водити, но највише, полузваничан, као Русија у Србији.

О Аустрији говорио је Бизмарк симпатично. Ако би и Аустрија у рат увучена била, ако би настале опасности по опстанак јој, то је Немачка позвана, да се заузима за опстанак њезин и у опште за опстанак садање земљописне карте. Немачка ће показати своје некористољубље, она је олово, које чини, те фигура увек стане.

Енглески посланик у Цариграду лорд Елијот саопштио је Сафет-паши, турскоме министру спољних послова, резултате *путовања маркиза Салисберије*. Кабинети у Паризу, Берлину, Бечу и Риму изјавили су, да ће држати се политике слободних руку. С тога је лорд Елијот препоручио турској влади, да што веће концесије учини.

Што се посебице тиче бављења маркиза Салисберије у Риму, то извештавају отуд, да је он своја дотадања немила искуства још једним умножио. Државници, који стоје на челу талијанске владе, разговетно су племенитоме лорду на знање дали, да немају ни интереса ни наклоности, да потпомажу онај живаљ у Јевропи, који у опасност доводи мир света и који је неслободу са њеним страшним изгредима законом направио. Турска је оманула све паде, које су париске уговорне силе у њу имале, мислећи, да у ње има способности за развитак. Италија је већ историјом свога постанка позвана, да потпомаже утврђење мира и уређене, слободне установе. Талијанска влада неће се делити од јевропскога концерта и биће увек готова, да потпомаже оне предлоге, који ће припомоћи, да се поправи стање на истоку.

Гледе *питања о конференцији* јављају из бечких дипломатских кругова, да су руски заступници у иноземству, владама, код којих су намештени, поверљиво саопштили, да су захтеви, које ће Русија на конференцији изнети, и који су већ познати, последња реч царева, дакле руски *ултиматум*. У такој прилици је конференција сувишна за то се и говори, да ће се одложити и то на неизвесно време.

У *Енглеској* настављају се изјаве противу заузимања владе за Турке. Лорд Артур Росл држао је беседу својим бирачима, у којој је рекао, да је за енглеску владу најпаметније, да се искрено споразуме с Русијом. Хришћани у Турској треба да ослобођење своје захвале свима силама а не самој Русији. На политику владе треба добро пазити, јер иначе може народ опет доћи у неприлику, да потеже мач за Мусломана.

У Лондону се установио сталан парламенатски одбор ради надзиравања источнога питања, коме припадају најодличнији државници и политичари слободоумне странке. Под руковођењем овога одбора држаће се народна конференција под председништвом херцега уестминстерског и грофа Шефтсберије, на којој ће источно питање бити особитим предметом разлагања. Конференцији ће поднети се програм, у коме ће ове мисли бити разложене: „Ми смо уверени, да је дошло време, да, ма шта стало, опака владавина турска престане . . . Пре свега је дужност Енглеске, да престане подстицати владаоце османске државе, да се противе захтевима, које јој конференција стави. Треба их обавестити, да од Енглеске немају очекивати помоћи, која би их поставила у стање, да избегну гаранцију, која је нужна за извађање реформе. Рат ради одржања целокупности и независности турске државе био би штетан по енглеске интересе, водио би се противу жеље енглеског народа и био би злочинство према свету“ . . . Ексекутивни одбор народнога реформнога савеза управио је најпосле адресу на све подзадруге у земљи, у којој их позива, да не жале труда, но да јавним зборовима и другим начином подстичу јавно мнење, да одлучан и заједнички протест подигне противу ратне политике владине.

Оружање Русије траје и даље. Руска влада је наручила код једне куће у Халберштату, у Немачкој, 420.000 пуда олова.

„Голос“ говори већ о томе, како би у случају да конференција безуспешна остане, бојно поље раширило се. Исти лист говорећи о томе, како је Грчка наумна, да 200.000 људи покрене, вели: „Ако Грчка рат објави Турској, то би пре свега Тесалија постала позорницом ратних операција, и то путем, који води преко Ларисе у Солун. Што се тиче Епира, ту би било великих тешкоћа због земљишта и због становништва, које исповеда ислам. Продирању Грчке на југо-истоку балканскога полуострва одговарало би упадање Румуније на северо-истоку.“ „Из већ изданих наредаба владе,“ вели даље „Голос“, „види се, да ће наша активна војска под заповедништвом њ. ц. височанства великог кнеза Николе Николајевића старијега, састајати се из четири кора, сваки из две пешачке и једне коњичке дивизије, свега 150.000 људи са 448 топова. Тако ће, ако не пође за руком, да се мирним путем реше садање спорне ствари, турска сила приморана бити, да се бори противу ове оружане снаге: у Херцеговини и Арбанашкој изводиће операције Црногорци и устаници с војском од 30.000 људи; у Босни ратоваће 4000 људи; у Србији ће спремни стајати 80.000 људи; на граници Грчке 200.000 људи; од стране Румуније 52.000 људи, а од стране Русије 150.000 момака, свега дакле 516.000 војника“.

Руска је влада наручила у више пруских фабрика знаменити број апарата, којима се баца у ваздух. Рок за достављање тако је кратак, да дотичне фабрике дању-ноћу раде, да би биле готове на време. Ђенијски начелник код јужне војске ђенерал-мајор Деп, човек у пуној снази, даровит и врло обљубљен, вратио се из Петрограда да у месту сво-

га гарнизона у Варшави удеси што је нужно, па да иде у главни стан, где су већ приспели ђенерали Вапновски, Криденер, Радецки и Шаховској.

У водама Одесе, Крча и Севастопоља намештени су двогуби торпеди. У првоме реду задубљени су таки торпеди, који притиском, који пролазеће лађе причине, експлодују. Други ред торпеда, који ближе стоји обали у свези је са електричким апаратом, којега чува четица војника. Тако се мисли, да су обале црнога мора са свим осигуране противу непријатељске флоте.

Као што се јавља, јужна и кавкаска војска ће заједно руско-румунску, односно руско-турску границу прећи.

Сада се доноси опширнија беседа, коју је говорио нови команданат линије одеско-николајевске контра-адмирал *Арков*. Он је морнарима црноморске флоте од прилике ово рекао: „Војници! Ми благосиљамо вашу судбу, што сте ви, као први војници младе флоте, позвани, да лијете вашу крв за свету ствар ваше браће с оне стране Дунава. Пођите у праведни бој и увеличајте славу младе флоте, која је позвана, да учини велике услуге цару и отаџбини.“

Из *Арбанашке* долази вест, да су Миридити латили се оружја, да заједно с Црном Гором противу Турске ратују.

У *Румунији* је сенат са 47 противу 10 гласова закључио, да се одобри захтев коморе заступника, те да се оптуже пређашњи министри, а садањи сенатори Флореску, Кантакузено и Катарџију.

У *Грчкој* је ванредни суд прогласио пресуду у парници министарства Булгарисовог; оно је ослобођење, али му је изречен строг укор због владања му.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

„Дер Фраје Штат“ донесе чланак под насловом: *„Не ћемо ми с Енглеском“*, и вели: „Енглеска је оправила свог особитог агента на пут, да у Паризу, Берлину, Бечу и у Риму замаже очи тамошњим владама и докаже, како Енглеска зато, што хоће да одржи турско стање на полуострву балканском, такво какво је — заслужује да је све редом велесиле потпомогну, наравно осим Русије, која тобоже таке *„варварске“* и тако себичне гаранције тражи тамо, да стање хришћана у Турској буде, као што се пристоји за људе. Лорд Сализбери, тај агент те Енглеске, која од вајкада не зна ни за какве друге интересе, осим свога џепа од памука — свуда је краљевски дочекиван. Али је он ипак, као што стижу гласови, свуд са својом политиком насео, па чак и у Аустрији, где неки вајни политичари — могли бисмо их поименце рећи — тог су мњења, да треба Аустрија за Енглеску из жеравице да вади кестење, и на брапик да стане за сваки нитковлук „болесника“ на Воспору, само ако Енглеска за то потпоре усплаћа!

Ова фајта бестидних политичара, који живот људи ни за шта друго не држе него за еспап, од којег се за љубав Турској и Енглеској могу долари ковати — овај сој политикуша нађе себи присталица чак и у аустријском рајхстагу, и то жалибоже не најлоших. Али на „балплацу“ у Бечу, чини нам се, да су овај пар паметније рачун срачунали. Толико се бар за цело зна: нити ће Француска, нити Талијанска, па ни Аустрија, а најмање Немачка пристати на погане жеље Енглеске.

Свакако чудно изгледа, како горда Енглеска зипара на бајаги ту „варварску“ Русију — Енглеска, која Инђанце везиваше пред топове и паљаше на њих, која почини највећа свирепства овога столећа, да осигура господство свога џепа памучнога; та иста Енглеска, која ни мало не таји, да хоће сујецки канал да залапи с Мисиром заједно, а Цариград да присвоји, и која невероватном безочношћу крај свега тога уверава, да свет не треба од Енглеске већ баш од Русије да се на ум узме! Мудри историчар Карлил у Енглеској назива то заузимање за одржање турског зулумћарства — политиком берзијанског сплеткарења, и доиста видимо, како у Бечу једини безобразни, разуздани швиндлери берзански придикују у својим новинама целокупност Турске.

Поступак Енглеске никог више не ће обманути, и какве су те цивилизаторске намере јој — о том је сав свет на чисто. Гола и без срца ћифтанска корист диктира политику Енглеској. Иначе не да се ни помислити, како милиони људи у Азији, силом натерани, тим ћифтама у Енглеској дају рад и муку своју.

Али махнимо се сад питања: ко је својом политиком варварскији: Русија ил Енглеска? Ово једно јасно је: Русија хоће да поправи судбу хришћана у Турској а Енглеска изјављује, да је то против највећег јој интереса. А тим је одговорено и на оно питање. Срећом, веледржаве европске не мисле тако, и лорд Сализбери моћи ће новоскованом лорду Дизраелију испоручити, да је садања политика Енглеска свуда обрала бостан. Енглеска стоји изолована, усамљена. То се данас зна, а Талијанска изриком признаје, како смерови Енглеске, да Мисир окупира, нису примамљиви, да се на руци буде Дизраелију. Па и Француска зазире од Енглеске, те тако видимо сад, како у Европи све већма овлађује увиђавност, да се не треба бојати Русије, него баш тесногруде ћифтанске политике Енглеске. Па и у Енглеској најбољи синови јој са жалошћу окрећу лица свог од данашњег правца политичког у тој држави на острвима.

Па за таку политику да Аустрија окује удес свој — за љубав неколико стотина хиљада фунти стерлинга?!..

Тисућама живота да пропадне, неизказане злопатње да допадне и народ и држава, ли за то, што би Енглеска новац пружила, не за крв, не! — него за ђонове наших синова.

Богу хвала! Наша политика није енглеска. А то је за сад доста!“

РУСКИ ПРОЈЕКТ ЗА РЕФОРМЕ У БУГАРСКОЈ.

Цариградски дописник „Келнских Новина“ дознао је за *план о реформама у Бугарској*, што ће га *Русија* поднети конференцији велесила да га усвоји. Тај руски пројект састоји се у главном у овоме:

„Бугарска ће бити автономна провинција (покрајина) отоманске државе и састојаће се из *вилајета*: *дунавског* и *софијског*, из санџака *филипољског и сливањског* и из бугарских округа у Маћедонији. Основа је управној деоби земље срез (мудирлук) са становништвом од 5 до 10.000 душа. Садање раздељење задржаће се колико то буде могуће, али се може и ново раздељење учинити, ако су мудирлуци сувише мали, а при том ће се особито обзир узети на то, да се мусулмани разделе од хришћана. Срезови ће уживати пространу самоуправу и моћи ће без сутицаја више власти разрешивати порез, градити друмове, постављати полицију и т. д. У то име ће се саставити путем избора сремски савет, који ће се без разлике вере састојати из заступника општина (махала).

Начеоник савета и среза биће *мудир*, кога ће именовати главни гувернатор између два кандидата, које ће му сремски савет путем избора предложити. Мудир ће заступати срез и биће орган више власти. Више срезова сачињаваће санџак, коме ће се поглавар звати мутесариф, а овога ће на дуже времена постављати порта уз суглас гарантних сила. Званичници ће бити хришћани или мусулмани, према већини становништва мутесарифлука. Мутесарифи су заступници главног гувернатора и њихова је задаћа, да одржавају поредак и да воде надзор над мудирима и сремским саветима. Сваком мутесарифу приделиће се канцеларија и савет од четири члана, која ће именовати главни гувернатор из кандидата, што ће их срезови и општински начелници предложити. Полиција ће се састојати из уређеника, а према већини становништва из хришћана или мусулмана.

Најпосле начеоник целе Бугарске биће један *хришћански главни гувернатор*, који ће разумевати језике земаљске а постављаће се на пет година, споразумно портом и гарантним силама. Он ће бити заступник највише власти и посредник провинције и укупне владе, и имаће права да употреби војску ради одржања реда. Главном гувернатору биће на руци нар. *скупштина*, која ће се састојати из заступника сремских. Та ће скупштина сваке године по месец дана заседавати, и то у оној вароши, која буде одређена за престоницу главног гувернатора; она ће расправљати сва питања, која се тичу интереса провинције; из њене средине ће се изабрати *стални одбор*, који ће заједно са предстојницима разних вероисповести служити главном гувернатору као управни савет. Оставља се нар. скупштини да предложи какву измену тих одредаба, а порта одобрава ту измену у споразуму са гарантним силама. Правосуђе вршиће за време мудир и његов савет, а првостепени судови служиће уједно као апелација. Унутарње распре разних вероисповести расправљаће духовни судови; све друге спадају на општинске судове, а судије ових судова — хришћани и мухамеданци — поступаће по „Code ottoman“ (отоманском законику). Грађански и казнени првостепени судови установиће се у свима главнијим местима. Половину судија бираће главни гувернатор из кандидата, што ће их предложити срезови, а другу половину скупштина из кандидата, што ће их предложити главни гувернатор. Судије се бирају на годину дана, а може им се служба и на три године продужити. Председника и чланове апелационих судова именоваће порта уз одобрење гарантних сила. *Званични језик у целој провинцији биће бугарски.* У смешаним срезовима биће оба језика (бугарски и турски) равноправна.

Цркве, мошеје, школе, болнице и т. д. остаће у рукама оних, који их сада поседују. Доходак отоманске владе у десетку и другим припадцима одредиће се у року од пет година према размеру од последњих десет година. Провинцијална скупштина поделиће своту данка на све срезове, који ће сами удесити како ће тај данак скупити. Тај ће се данак — по одузетку трошкова за управу и судство — предати отоманској банци и употребиће се на *исплату државнога дуга.*

Отоманска војска смеће се задржавати *само у тврђавама* и још неким варошима, које ће порта и гарантне силе одредити. Ради сигурности и реда образоваће се *народна војска*, тако, да ће хришћани добити хришћанске а мухамеданци мухамеданске официре, али ће сви бити равноправни. Врховни заповедник народне војске биће главни гувернатор.

Као и сваки други реформни пројект, тако ће се и овај извести помоћу војничке силе, која ће бити кадра да одклони све нереде. Ради извршења тих установа, поставиће се *међународна комисија*, која ће сваке године бар по један месец дана надзиравати изборе, управу и судство.“ —

ЛИСТАК.

Г. уреднче!

Познати и гласовити немачки песник *Херман Линг* спевао је ову песму и то онда, када се први пут расчуло, да ће се састати конференција европских велесила и да ће се на њој утврдити мир између Турске и српских кнежевина.

Истина, да су политички догађаји претекли песника и да је ствар услед одлучности Русијине куд и камо боља, него што ју је песник тада себи замишљати могао; но поред свега тога, ја немогу другчије, а да вам не саопштим ову песму Лингову, коју сам добио с пријатељске стране, а која се одликује необичном топлотом осећања према српској ствари.

Уверен, да ће многима бити мило чути и видети како ли немачки песник о нама мисли и пева ја вам достављам ову песму, молећи вас да је чим пре у „Застави“ саопштите.

У Бечу 3. децембра 1876.

С поздравом ваш

Т. С. Виловски.

SERBIEN.

So viel haben Diplomaten,
So viel haben sie vermocht?
Wieder auf verheerten Saaten
Trotz den Thaten
Wird ein tapfres Volk verrathen,
Und in's alte Joch gejocht?

War's besiegelt und beschlossen
Vom Geschick ihm schon voraus,
Dasz sein Blut umsonst geflossen
Dasz erschossen
Seine Mütter letzte Sprossen
Feuer frasz sein letztes Haus?

Und nun soll es wieder warten,
Bis die Fesseln Thau zerfriszt,
Bis die Spinn umwebt die Scharten
Und Standarten
Spinnt um's Grab der Eingescharrten
Und zum Sieg den Weg ermiszt?

All in Todesmuth versprühtes
Herzblut gilt der Welt so viel
Als ein über Nacht erblühtes
Ein verfrühtes
Rosenblatt, ein jäh verglühtes,
Frost und Stürmen nur ein Spiel.

Worte gibt's gerühmt von allen
Die, sobald man sie beschwor
Ungehört in Nichts verhallen:
Doch sie fallen
Zu den Schatten und erschallen
Einst empor im Geisterchor!

Bücher, die wir zugeschlagen,
Schlieszt die Nachweltt wieder auf;
Banner, die in unseren Tagen
Unterlagen,
Wird die Zukunft wieder tragen
Zu erneutem Sturmeslauf!

Hermann Lingg.

ДОПИСИ.

М. **Београд**, 18. новембра. Шаљем вам један врло интересантан чланак, кога је ових дана донело неколико енглеских листова. Чланак је: *Мак Ивер, Енглез о Србији и српској војсци.*

Задахнут дубоком симпатијом за народ који се данас благородно бори за своју независност, ја сам 24. јула 1876. отишао из Енглеске да се придружим срцем и мишицом у ствари, која је ствар части, вере, слободе и истине, готов да делим ратничку несрећу као и срећу тог народа. Хитајући што више могох стигао сам у Београд у вече 28. истог мес. и одмах сам потражио да се састанем са војеним министром и понудио сам му моје услуге, готов да поднесем сваке напоре који би били од помоћи хришћанској ствари.

6-тог августа постављен сам за пуковника у српској војсци и чинио сам нужне припреме за организовање једне коњаничке легије. Моја задаћа није била врло лака, било је доста тешкоћа које је требало победити, доста препона које је ваљало савладати. Истина ја сам имао *материјал*, али количина не садржава по себи и каквоћу. Моји рекрути — од којих су млоги различног нацијоналитета — били су груби, неваспитани, без икакве војене дисциплине; млоги између њих тада су први пут мењали срп за сабљу, своја домаћа поља за ратничке сцене. По двапут дневно сам вежбао моју чету и кад сам се потпуно спремио и наоружао људе добио сам заповест 4-тог септембра да се придружим војсци на Делиграду.

Имали смо да маширамо четири дана; наш пут водио је кроз дјекоје највеличанственије сценерије српске земље. Са свију страна нашег пута уздизали су се брегови неки зелени и искићени плодним виноградима и воћњацима, а други крунисани густим и мрачним шумама, и кад смо улазили у долину моравску, неописата лепота предела простирала се пред нама у својој дивљој и уређеној величини — једна лепота пресавршена и прелепа да јој чари ништа па ни ратна пустош не би могла одузети. Мирна села смешила су се на нас из својих заклона на горским стрменима; бели и сеоски торњи уздизали су се к небу као да хоће да нам кажу, да су тамо наше наде, док кривудајућа се река одсењиваше у својој сребрној води веселу слику мира.

У вече 10-тог стигли смо у Делиград. Ништа се није догодило што би нарушило наше спокојство до изјутра 11-тог кад су Турци покушали да пређу Мораву близу Алексинца. Како коњичке операције нису захтевате ја сам радо прихватио прилику да лично окушам каквоћу и способност Срба кад су у боју. Од линије на линију одскакивао је глас команде и оне су — вођене од руских официра — нападале на непријатеља врло храбро, не можда са великим ентузијазмом, јер је то миран народ, али су упорношћу, (сталношћу) која ме убеђује да би биле велике војене врлине тог народа само кад би се организовао као што треба. Напад је био врло успешан, јер су Турци одбијени са великим губитком, и са задовољством ја сведочим да је војска српска показала неустрашиму храброст за сво време битке.

Неколико дана доцније ја сам по наредби ђенерала Черњајева премештен у његов штаб, и у тој служби имао сам прилика да видим и штудирам карактер руских и српских официра. Ја сам од њих примљен са изванредном срдачношћу и гостопримством. Они су ми били љубазни и предусретљиви, и сваким даном добио сам нове знаке њихове учтивости и љубазности што бележим са задовољним осећајима.

У то време објављено је примирје од 10 дана.

Одбијајући млога противна тврђења ја поносно сведочим у одбрану српске части и поштења да је примирје строго одржавато и поштовато од српске војске, док је противно извесним публицираним извештајима нарушено турским издајством.

Неколико дана пре свршетка тог примирија дошла је вест у главни стан да непријатељ журно ради око подизања једног моста преко Мораве који је мост доиста довршен пре истека примирија. Ипак одржавајући строго своју част као официр и заповедник, ђенерал Черњајев са врло благородном уздржљивошћу није хтео ништа предузимати док примирије не истече. А чим је оно истекло, једно одељење војске у којем је било и мојих људи, ноћу под командом пуковника Андрејева приближи се мосту и запали га. Наше приближавање и намеру турске су страже одмах одкриле, али је намера извршена — мост је запаљен. Непријатељске батерије су отвориле ватру ал безуспешно, и премда је плотун за плотуном паљен на нас, само је један од наших људи пао. Ја помињем овај факат да покажем да су Турци а не Срби, први нарушили законе и одредбе примирија које смо ми нерадо примили.

Ништа значајно није се догодило до у вече 27. септембра, кад су око пола ноћи започета припремања уздуж целе линије за нападај сутра дан.

Кад је мрак наступио, ђенерал Черњајев премести се из Делиграда и бивоакирао је баш уз село Каоник. Пре свануће сви заповедници дивизија и бригада добили су наредбе да буду готови за нападај, који је имао да се почне чим се да знак, кад се дан разбере.

Истом смо стигли на нашу позицију, звук топовски даде знак да је битка започела; у исто време наша артиљерија отворила је ватру уздуж целе линије. Турци су добро одговарали и за више од једног сахата грмљавина артиљерије и праска топовских ђулади мешала се са јауком и јецањем рањених и умирућих.

После једног сахата ватра је малаксала и наше десно крило управљано од храброг Хрватовића ступало је напред. Око 9 сах. пр. п. једна експлозија објави нам, да је једна батерија непријатељска распрсла се. Наше су трупе ступале напред а непријатељска прва линија узмицала. Тада настане судар који је био самртнички. На нас је падао прави потоп од ватре, сипат из сакривених батерија и пушака остраугуша, и негледајући на то што су наше трупе неподпуно наоружане — јер млоге од њих имале су старе зарђале напредњаче пушке а и још горе оружије. — Оне су ипак још ступале напред и до подне успеле су да заузму два шанца и једну непријатељску батерију, а такође и њихову другу одбранбену линију. Једва што су наши храбри људи учинили то, кад Турци добију јаку помоћ и наши људи мислећи да им довољна подпора неможе стићи, били су принуђени, после упорног отпора, да ретерирају к својој пређашњој позицији због јаке унакрстне ватре која је с непријатељске стране сипала без прекидања.

Овог значајног дана наши су губитци износили на 60 официра и 1500 људи, већина од првих били су Руси. Нешто мало заробљеника, које смо добили пренесено је у Београд и с њима је благо поступато. Тог дана без сумње успех се мора Србима приписати. Ништа не могаше надмашити херојску храброст наших официра и људи или витештво руских и црногорских трупа и да Турци нису добили јаке потпоре, тај би дан био за нас прави тријумф.

29-тог све је било мирно: требало је се по-

бринути за рањенике и умрле посарањивати. Те су дужности вршене целог дана и ноћи и сутра зора 18-тог нашла нас је још радеће око последњих.

Око 8. сахата пре подне, бесмо прекинути у нашем послу од Турака који су опалили на нас јаким пушчаним плотуном, за којим је одмах отворена и ватра артиљеријска. Паша пешадија се брзо стави у бојну линију да дочека непријатељев нападај. Битка се може сматрати нарочито као брза пешачка борба у којој су — ја могу потврдити — наши људи чинили своју дужност добро; али остраг иза Турака могли смо разпознати коничке линије које су са голим сабљама њихове људе гониле у бој, храброст, коју су показали целог тог дана руски и српски официри заслужује сваку хвалу имајући у виду то, да је две трећине српске пешадије било наоружано лошим пушкама противу доказано најбољег данашњег оружја. Урођене трупе бориле су се као што се могу борити људи који бране своја огњишта и своју отаџбину. Битка се продужавала са непрекидном јарошћу читав дан и ми смо потисли непријатеља који је имао велика губитка, држећи још непрестано нашу позицију и један од освојених шанаца. Ноћу опет непријатељ је добио јаку помоћ, и са свију тачака напао је на нас у таком бројном надмоћију да смо напослетку принуђени били повући се натраг. И тако смо се ми полако бранећи сваки палац земље повукли натраг до линије, коју смо заузимали изјутра, принуђени да оставимо један део рањеника на бојном пољу. За време та два дана борбе, наши губитци оцењени су на 2500 људи и око 80 официра које погинулих које рањених.

Ноћ је прошла мирно, сутра дан са зором поновљен је нападај. Опет жестока борба, и тада је наша војска напала и наново освојила шанац и одбранбену линију што смо изгубили последње ноћи.

И сад је један ужасан призор зањао наш поглед и нашу мисао. Оно што је човек тада гледао, ледило му је срце и каменило га. Око нас свуда лежали су расути остатци нагрђених људи, ноге, руке и мишице које је сатанско варварство искидало са мртваца, и што смо даље бацали поглед, тим је се дизао пред нама гушћи и мрачнији призор ужаса. Свуда око нас могли смо распознати спржене остатке наших рањеника који су сурово наслагани у накрст и спаљени живи у ужасним мукама; други су лежали где су пали, али су на свима били знаци турског лупешког и сатанског брутализма. Неки нису имали уши, други без носева, другима опет ископане су очи из главе, или стопале одвојене од тела. А било је много примера брутализма тако гнусног и гадног, да пристојност забрањује именовати их, и човек их се неможе сетити а да не поцрвени од срама. Тако гадни, тако ужасавајући, тако млого гори (Турци) од животиње били су они у својој природи да ја мислим, да они немају ни појма о цивилизацији. И још могу потврдити и то, докле су страховитости таке чињене на Србима биле ужасне, да су исте на руским рањеницима још грозније биле. На тим сиротим, без обране, људима чињене су најстарије врсте злочинства на најновије начине, и свако насиље ужасно и грозно, које душа ђаволска или гора него ђаволска — турска може измислити извршено је на тим јадним рањеним људима, тим пријатељима оних који немају пријатеља, брониоцима угњетених. Ја кажем свирепости тако гадне, тако прљаве и осудљиве чињене су, да би Енглези, кад би оне биле познате у Енглеској, бар наново заплакали се са уважавањем и гнушањем ако друго што не би могли чинити. Ја кажем да би они добросрдачни Енглези, који су се јежили — мало су више што и чинили — кад су слушали о свирепствима чињеним над сиромашним Бугарима, јежили се на ново, кад би им ја могао причати о свирепствима за која могу гарантовати да ни нико опровргти не може, о свирепствама сувише револтирајућим, сувише гадним да се могу изустити или написати. Ја кажем само, да они нису слушали о најгорим турским свирепствима кад су читали дописе „Дели-Њусове“, јер је било свирепства чињених над руским добровољцима тако ниске и гадне природе, да се не могу ни наговестити. Кад би се у наточ оној стидљивости, коју сваки човек осим Турчина има, та најцрња међу црним свирепствима могла обзнанити свету, ја мислим, да би се не само Енглеска него сваки цивилизован народ на земљи дигао да казни створења, која су тако нагрдила и окаљала човечију расу.

Ја се често доиста дивим како је једна чест мојих суграђана спала ниже, у питању тих свирепстава, од самих дивљих зверова. Никаква дивља животиња не би гледала да се таква злочинства чине на другој животињи њене врсте, каква су чињена на љуцким бићама у Србији, а да не устане да помогне и спасе своју другарицу по роду; а ипак моји суграђани гледају на та дела са апатијом које би се и животиња стидила.

Ја нисам врло религиозан, али у корист оних који јесу, ја кажем: ако су речи Христове истините, — да ће на страшном суду он пребацивати онима који нису нахранили сиромаха; ако је истина да ће он казати „ја бејах гладан а ви ме не нахраниste“ онда је и то истина, да ће он казати једнојим од мојих земљака: „Ја бих мучен а ви ми не помогосте! Ја бејах нагрђен и у смртном страху, а ви окренусте леђа! Ја запевах и дозивах вас у мојој муци а ви запушисте уши“!

Ја често мислим, и ако су моји суграђани читали библију целог свог живота, још никако нису научили најпростију лекцију из ње, какву треба дужност имати према својем суседу да ће боље учинити, млого, боље да затворе књигу; она им није од ползе она неће никад спасти њихове душе. Ја често мислим, такође да је врло чудновато, кад Енглези показују толику симпатију за псе и мачке, на којим се граде мучни експерименти у корист науке, а тако мало симпатије за своју браћу хришћане који су посведневно и увек мучени са већим, хиљаду пута већим свирепством него животиње. Ја се још често чудим, шта би од оног ритерског духа, који су — то ми знамо — имали наши праотци, ја мислим од оног духа, што их је учно да буду пријатељи нејаком и слабом, да помажу онима који раде за слободу, и да осећају поноса у себи што ће подићи оног што је пао; доиста је таква духа било у енглеског народа, премда сад — Боже помози им — чини се да је изумро. Али таква питања могу без сумње објаснити они „солдати хришћанства“ што „напред корачају“ тако храбро за заставом у њиховим црквама, или ма који од оних „мускулозних хришћана“ што живе задовољно у својим домовима.

О мојем даљем искуству на бојноме пољу нећу писати више. Време тера и забрањује детаље, али пре него што завршим ову брошурицу, ја бих рад био казати коју реч у одбрану наших руских и српских официра.

Свршиће се.

М. — **Београд** 20. новембра. Ма шта говорила европска штампа о потњој радњи Србије, ја вас могу уверити, да путем мирних преговора, неможе се никако решити садањи заплет на истоку.

У потврду овога што рекох, ја ћу навести и доказе, за које знам да су са свим поуздани. Један заступник једне велике силе казао је пре два дана ово: рат је неизбежан, а што се тиче конференције и њепог рада, ако се и састане, то ће бити пре да обмане јавно мишлење Европе о трајашности мира, него да то мишлење фактима оснажи.

О гласовима, који се непрестано проносе нарочито по пештанској и бечкој штампи, о промени министарства и о измени „главно-командујућег“, сви ти гласови само су измишљотине које ван пакости немају ништа у себи.

Као одговор овим измишљотинама поменућу неколико речи из „Истока“, а то је као што знате лист, који може добро бити обавештен о ситуацији нашој у опште.

„Исток“ у 124. броју вели:

„Ни у чему неодобравамо шепртљарију, којом се обично пропаст документира. Ми нисмо малаксали, па за то и нетребамо промене. Истрајност у правцу, који смо предузели, то нам је залогај хлеба. Промене у командама, промене у министарству, догађају се онда кад пођу стари на горе. Ми пак неосећамо те потребе. Нека људи, који су са народним поверењем предузели овај велики посао, заиста и доврше оно што су започели, то је логика и нужда садањег положаја. Мудра политика, вешта финансија, чврста и праведна рука — то је оно, што не треба мењати. А ми велимо што се не сме мењати.

А што се тиче продужења рата: Србија несме ни стати ни поћи натраг, најмање у тренутку кад је дошла ора да уз Србију развије заставу слободе и Русија, а можда и друге државице, не би ни смела, ни интереса било, да Србија савије заставу, и да се сама уклони са трпезе, на којој се пљен дели а која је међу тим подигнута на ногама од српских бајонета.“

Комисија, која је одређена била да повуче демаркациону линију на бојишту, вратила се без да је ишта свршила. Чланови комисије сви су дошли јуче у Београд, осим аустријског и енглеског заступника.

Нема никаква изгледа да ће више продужити свој рад ова комисија.

Регрутација војске за образовање нова четири корпуса, свршена је у већем делу Србије. У Београду комисија за регрутацију почела је свој рад јуче пре подне. За неколико дана биће и она готова.

Овде се као извесно држи, да ће доћи генерал Семеке и генерал Драгомиров.

Сви наши официри, који су се за ово неколико дана налазили овде у Београду, по наредби министра војног, отишли су на своје позиције.

Јавно мишлење са нестрпљењем очекује наставак рата.

Нов транспорт од 30.000 шињела послат је пре пет дана из Париза.

10.000 пари аљина ових дана доћи ће из Чешке.

Из унутрашњости Србије јављају; да је ово неколико дана, од како се снег отопио, народ употребио, на орање и сејање. Те тако и с те стране скипута је једна велика брига. Нема сумње да би било неприлике на идућу годину, што се хране тиче, да су и даље остала незасејана поља. У своје време то није могао народ учинити, јер је био на граници.

Велики пријатељ нашег народа и одлични официр г. Мак-Ивер, вратио се с пута. Своју мисију свршио је с успехом.

Из **Босне** 15. новембра. (*Турска депутација у Цариграду. — Руски предлог за конференцију. — Турска војска. — Свачија млитавост у босанском устанку. — Различито.*) Чули сте да су босански Турци из Цариграда налог добили, да што пре једну молбеницу султану праве, и моле га, да у Босни све при старом остане, т. ј. да се на никакву промену у административној и политичној управи вилајета непристаје, јер је народ са садањим стањем ствари потпуно задовољан, неосврћући се на неке хајдуке (тако они усташе зову) који су устали да беговске чардакове и рајина села пале, јер су ти хајдуци из Русије, Црне Горе и Србије дошли да народ побуне и царевој влади неприлике проузрокују. Босански Турци како су глупи и ћорави код очију, видећи да се већ у својој сопственој крви даве, пристали би и на какву другу глупост, а камо ли не би на такво шта, што им се из Цариграда поручује. Они брже боље направише ту молбеницу, потписаше не само многи Турци, Јевреји и католици, већ приморaше и многе српске трговце, попове и селске старешине да се и они потпишу, и сад, кад је та молбеница већ готова, спрема се већи број најзнатнијих бегова, који ће ту молбеницу султану носити. Кад страни заступници, особито ђенерал Игњатијев, стање ствари у Босни далеко боље познавао не би Турци би с том молбеницом и депутацијом нешто учинити могли, али су бадава сви напори, кад је више од 200.000 босанског народа без крова и иђе ничега остало, и данас у Аустрији и Србији, од глади пропада. Зар Турцима ико веровати може, да су усташе преко 300 српски села, више црква и манастира запалили и 200.000 своје браће коначно упропастили? Усташе су српска пак и турска села чували, и кад већ сили одолети нису могли, морали су своја села напустити, да их дивљаци пале.

Што Турци у својој молбеници спомињу да су „хајдуци“ усташе њихове чардакове палили, и то је крупна лаж.

Нека они своју молбеницу пред конференцију изнесу, има ђенерал Игњатијев све податке о њихову лоповлуку, и знаће их уђуткати. —

Прочитали смо предлог ђенерала Игњатијева за конференцију. Захтеви нису бог зна како претерани, шта више умерени су, и захтевано је најмогућније, што се тако и тако без окупације т. ј. ексекутивне силе ништа остварити неда. Ко сме на опште разоружавање и помислити? У султана те силе нема, и чим би он то покушао, босански Турци устаће против дина. О административној управи говорити, било би време трошити, а најпосле како ће се аграрно питање решавати, на то је генерал Игњатијев са свим и заборавио, само је о десетини споменуо. Ђенерал Игњатијев захтева да се сви кривци и зулумћари казне, а да се оштећеном народу штета надокнади. Кривце казнити, значило би све босанске Турке искоренити, њихову имовину узаптити и народу дати.

Без јаке руке ништа се остварити неда. Турци ће по свој прилици свашта обећавати, и радити како би се и овога пута беде курталисали, али кад је руски цар-избавитељ своју поштену реч уложио, то с поуздањем у будућност гледамо, и уверени смо, да раја престаје рајом бити!

Од како је примирије углављено, Турска своју војску из Босне повлачи и по свој прилици на Дунав опрема. Као посаду задржава само у тврдим местима по нешто, а домаће Турке наоружава, којима ће задатак припасти, земљу бранити.

Руски конзул у Сарајеву Кудријавцев, вратио се опет у Сарајево, спрема архиву и све за одлазак. Енглески конзуз отишао је у Цариград, ваљда га је Елијот звао, јер је то глава пуна празнине, човек полу луд, а од неког времена био је народу оно, што и Турци.

Илок. Од како је Србин одпочео свети бој за драгоцјену слободу против заклетом си непријатељу Турчину, старом крволоку, од то доба паде многа жртва, угасну многи скупоцени живот. Који нападе мртав, живи, и тражи помоћи у знању и милосрђу људства.

Све што је племенито, подиже се да притече у помоћ, да се они, који рањени на животу остадоше истих реше и излече.

И наш нежни спол одушевљењем потакнут, сложно се заузе, састави збор, те одпоче сабирање дарова за рањенике. Са одважношћу се подхватише гђа Софија Јанковићева, гђица Софија Марковићева, и гђа Јелена удата Јовановић, те се на побирање прилога редом кроз Илок упутише.

Кроз кратко време би скупљено овде 70 фор. а. вр. из које готовине би скројено и сашивено 57 кошуља и 52 гаће. Све ово би скројено, и сашивено би нежним ручицама наших родољубних госпођа и госпођица, које ни труда ни времена непожалише, да својој рањеној браћи у помоћ притекну.

Више назначене кошуље, којима се још 12 даровани прибројити има, даклем 69 кошуља, 61 гаће, 6 чаршава, 17 пешкира, 22 вратне мараме, 10 шалова, 4 спаваће рекле, 6 пари чарапа, 12 ком. сапуна, 1½ кил. шарпије, 40 обвоја, 12 калама конаца, 2 ком. пантлика, 3 ком. пертле, одправљено је све ово на одбор митровачки са молбом, да упути на место опредељења.

Нежним дакле и родољубним госпођама и госпођицама, које ово племените дјело ма чим извести припомогоше, нека је признање од српског народа, а ми илочани кличемо им са поносом: живиле родољубке илочке!! —

Књижевност.

Одавно је познато, да су календари најзгодније књиге, са којима се најдаље могу да разносу по народу корисне ствари и поуке, те баш за то треба да најбољи људи узму издавање календара у своје руке. До душе никоме се не може забранити издавање календара, али с друге стране може се непозваним путем јавних листова очитати лекција, после које можда неће падати на ум да раде оно, за што немају ни знања ни умења.

Преда мном су неколико српских календара за 1877. и желим, да их публици нашој прикажем.

1. „Панчевац“ календар за народ за просту годину 1877. Уређује га уредник „Полаженика.“ У Панчеву, штампарија браће Јовановића. Име уредника јемчи, да се нећемо покајати, ако га узмемо у руке. Кога прочита, тај ће наћи у њему поучних чланака из медицине и природословља; чланака забавно-поучних, шаљивих црта, пословица, разних корисних бележака, песама, од којих су неке од самога уредника. Једна је приповетка у овом календару доста слаба и неодликује се свуда углађеним речима. Но ово је тек незнатан део и с мирном савешћу можемо га нашем свету препоручити као корисну књигу, ма да у њему има стална рубрика, када ће бити кише итд. што наравно ми одобравамо, јер је неосновано прорицање о времену. Жао нам је, што у овом календару ни једне слике не нађосмо, које наравно иде издавачу а не уреднику.

2. „Српско-народни вел. бечкеречки календар“ за просту годину 1877. Са више дрвореза. У Вел. Бечкереку, штампао и издаје Франц Павле Плајц. Код овог календара биће паметније чивутски почети, т. ј. почети га читати с краја а не с почетка. Дакле ту су наравно на првом месту вашари, које се може у сваком календару наћи; даље неколико шаљивих забава, свега један лист и осам линија, за тим један лист о новим мерама; страна и по домаћих средстава, лист и по песама. Мостар, Сарајево и Пожун: у слици и опису. Али какве слике?! доста ће бити, ако о овима речем, да је споменута три места цртач какав цртао онда, кад му је магловито било пред очима, тако, да ми од свега видимо само неке шаре, т. ј. гледао кроз маглу, а гледао па ове слике (код Пожуна се нешто мало може разазнати шта је) све једно је јер из њих неће се ничему поучити моћи. Сад долази једна приповетка, у којој се приповеда о беспосличарима и њиховом ништавом занимању, али не с том намером, да се коме изнесе пред очи, како је шкодљиво бадавадисати, него само да се приповеда Наравно беспосличари дођу на свакојаке мисли и речи и у тој несланој приповетци осим доста којешта, нађосмо и једну реченицу, коју један образован човек никако и никад изустити неће; реченицу, коју ћемо за цело чути у коњушници од кочијаша; али у једној књизи, којој је циљ, да поучи кога и чему лепом, заиста се нисмо надали тако што наћи.

Ово је садржај овог календара и прогледавши га са свију страна, ми у њему не нађосмо ништа кориснога нити поучнога, и шта више својим садржајем (наравно осим чисто календарског дела) више ће штете неуком свету донети него користи. Ко ли је тај календар уредио, о том корице ћуте, но по садржају види се, да је сигурно гдегод у крчми уређиван. Ми га због тога не можемо препоручити никоме и шта више, ми таки појав сматрамо као рђав знак наших књижевних прилака, и таки коров треба са свима могућим средствима истребљивати, из књижевне баште наше; штета би била и једну крајцару дати за тако недоношче, а камо ли још који десетак.

3. „Звездар“ календар за просту годину 1877. У Новоме Саду штампарија Игњата Фукса и сина.

Ово је прави mixtum compositum! Уредници његови сигурно су седили око вавилонске куле, бар облик његов сводочи, да је више „учредника“ било који један за другог нехају! Садржај му је скоро никакав: нити поуке нити забаве. Нисам веровао својим очима, када видех, дебело јер, јери, ижицу, шча итд. заједно с јотом на једној и истој страни наштампано, љета господња иљаду осам сто седамдесет шестог! Кад ће бити кише и ветра, то је наштампано новим правописом, сигурно што на тај начин мисли „scriba“ дотични више веровања наћи у публике, т. ј. да ће публика више веровати у његова прорицања, кад види, да је то штампано с новим правописом, јер се то „можда“ оснива на резултатима нове“ науке. У овоме календару имаде и слика! али каквих? сигурно их је какав првошколац с прстима цртао а с вретеном дотеривао! Иначе вештак се види да је тај новосадски (?) шакач (цртач) н. пр. ђенерал Ранко Алимпић, не онај у Србији, него овај у календару Звездару на стр. 23. имаде место једног (десног) брка — сад како се оће — или кифлу, која је крајем горе обрнута, или перушку; леви је брк срезан или опаљен, наравно прстима дотичног шакача. Слика на стр. 30. „Битка на Пироту“ јесте смеса белих, пругастих, виших и нижих места; осим тога могу се али доста тешко разазнати неколико војничких одела и један коњ! о осталом женијални „прстослов“ ћути и

то се износи пред п. т. публику под часним именом: „Битка на Пироту“?!

Далеко бих отишао, кад бих сваку од тих девет слика, што их је у овом календару оцењивао, јер заиста није вредно, пошто сам уверен, да је и ово доста, па да се публика увери, да је штета своју поштену крајцару дати, за таки календар, у којему уз никакве слике, нема ни једног поучног чланка, што у сваком календару треба да буде. Забавни чланак био би у овом календару: „Чудновати састанак“, где писац себе представља, како је као ђак био сирома и морао учећи друге свој хлеб заслуживати. Даље се представља као вештак на виолини, и како је у кавану ретко ишао, чашу пива још ређе пио, јер је имао мало новаца изузевши случајеве, кад му је когод други „неку чашу“ платио. Сва „чудноватост“ састанка огледа се у том, што се је са својом ученицом, која је тада имала пет година, доцније као женом и матером више деце у Немачкој састао. Има и једна песма или управо одломак из повести о разорењу Троје у стиховима. Ја немам ништа противу те песме; само овако без икаквог увода ретко ће је ко разумети, јер је ово календар дакле књига намењена и не писменим људима.

Ја сам већ рекао своје мнење о овом календару, којега осим оног и по папиру више држим достојна, да буде употребљиван за завијање сира наравно од стране његовог издавача, јер ако би га публика ради тога само куповала, било би сувише скупо.

4. „Ружица“ за просту годину 1877. У Новоме Саду, трошком Игњата Фукса и сина. И ово „изданије 49. года“ јесте у малом прошли звездар. Календарски је део штампан свакојаким правописом; какво ће време бити, новим правописом. Имаде 14 песама, које су већином старе, из старијих издања фрајла Ружице?

Што сам рекао за 2. и 3. то исто важи и за 4; ради потпуности споменути ми је, да и онај sub 2. имаде пророчанства о времену.

Желим, да се у српској књижевности не појављује у њеном календарском оделењу таки коров, какав сам мало час имао несрећу приказати, а то ће бити онда, ако публика престане потпомагати оне, који јој којешта пружају; када пак издивачи увиде да њихов продукт не налази одзива у публике, они ће се потрудити, да што уљудније пред њу изнесу. Проф. А. М. М.

ВЕСТИ ИЗ БЕОГРАДА.

19. новембра

— Штаб дринског корпуса биће за време примирија до даље наредбе у Шапцу. Административни чиновници налазе се већ тамо.

20. новембра.

— Данас је приспела комисија са бојног поља која је одређена за демаркацијону линију. Она је свршила свој посао на Тимоку и на Морави; сутра полази на Дрину и Јавор да и тамо обележи линију за коју су се овде привремено погодили.

— Инглеске милосрдне сестре гђице Пирсон и Мак-Лимлин поклониле су министарству војном извесну количину лекова, инструмената, завоја и других ствари.

— Српски изасланик код Црне Горе г. Јоца Бели-Марковић саветник, приспео је у Београд и бавиће се овде док ово примирије траје, по истеку истог полази опет у Црну Гору.

— На дан 22. новембра држаће се у војном министарству усмена лицитација за набавку 400.000 ока јечма и 100.000 ока овса.

— Изузимајући варош Београд по целој Србији предузета је од пре неколико дана организација народне војске и као што смо из поузданог извора дознали, биће ових дана готова и моћи ће се одма приступити мобилисању.

— Све старешине — баталиони команданти — народне војске позвани су у Београд где ће се држати војничка конференција.

21. новембра.

Иницијативом г. А. Вишера — Саразена из Базена у Швајцарској, скупљено је прилога у корист српског друштва „црвеног крста“ 500 фор. који су новци овом друштву послати.

22. новембра.

— У Букурешту приредили су гг. Добривој Јовановић, Керменцијев и Картације концерат у корист српског друштва „црвеног крста“ на ком су добили чистог прихода 1606 динара и 85 пар. дан. коју су суму новаца предали г. заступнику Србије у Букурешту, да исту у Београд пошље.

— Данас се држи лицитација у војном министарству за набавку 2500 хвати дрва растових од 3 шуха, а сутра друга једна лицитација за набаву 6800 ока викследера, 850 ока питлинга, 6500 ока ђона, 560 ока терцледера и 160 ока брандсолледера.

НОВИ САД 25. новембра, У лондонском листу „Макмиљовом Магацину“ један безимени српски државник предлаже план, по коме да се Турска реконструјише, обнови. Он вели:

Природно решење источног питања је, да се у Јевропи подигну три хришћанске државе на место отоманског царства, а то су: румунска, југо-словенска или српско-бугарска и грчка, којих границе да се повуку према етнографским одношајима.

По мњењу тога државника ове би промене највише одговарале интересима источних хришћана и целе Јевропе:

1. Да се автономија Србије рашири и на Босну Херцеговину и Стару Србију и да ове три провинције са Србијом заједно сачињавају поткраљевство, које би зависило од турске државе.

2. Црној Гори да се даду погранични делови Херцеговине и пристаниште на јадранском мору, а за то да кнез Никола плаћа мали данак или пак одређену своту један пут за свагда.

3. Бугарска и Македонија свака да добију своју аутономију под намесником, који би стајао под српским поткраљевством, које би ради надзора заступнике у овим провинцијама држало.

4. Тесалија и Епир или да се споје са краљевином Грчком — ова да ради признања султановог суверенитета над оним провинцијама плаћа данак — или да се од њих начини автономна кнежевина под намесником. С њоме да се споји јужна Арбанашка, а северни део Арбанашке могао би се спојити са српском државом.

5. Кандија да добије свој устав под кандијатским намесником. Тракија и Цариград остају под непосредном управом султановом.

На тај начин би отоманска држава не губећи свој посед у Јевропи, политички тако организована била, да би тиме осигурано било трајно задовољство хришћанских народа, а и западне силе биле би умирене према частољубивим намерама Русије. Ако би отоманска држава имала још довољно животне снаге да се одржи у Јевропи, то би могла и даље постојати. Ако не, онда би пропала, али међу тим би клетвеници јој имали времена, да се утврде и развију, и били би кадри, да приме наследство турске државе, а да се не промени јевропска равнотежа.

ТЕЛЕГРАМ „ЗАСТАВИ.“

Будим-Пешта 24. новембра. Оба министарства, цис- и транслитавско, поднела су своје оставке, које пису примљене.

Беч 24. новембра. Бизмарк одговарајући на интерпелацију Нехтерову рече: „Докле год ја на овом месту стојим, неће вам за руком поћи, да раскинете свезе стогодишњег пријатељства између нас и Русије.“

НОВИЈЕ.

Из *Беча* брзојављују под 22. новембром: „Кореспонданс женерал“ изјављује, да Аустро-Угарска неће ни у томе случају, ако Русија сама предузме окупацију, своје интересе за повређене сматрати . . . По мишљењу „Монтагсревиа“ држање Русије даје могућности силама, да своје интересе очувају, и да се не напусте прави интереси Јевропе, ако би Русија самостално у акцију ступила.

— Из *Беча* телеграфишу под 22. нов.: Русија наставља лагано али непрестано мобилизацију. Мисли се, да ће се примирје продужити до (3.) 15. јануара . . . Између Румуније и Русије углављује се тачно одређена „маршрута“ за руску војску, која ће ићи кроз румунско земљиште у Бугарску. Руско заповедништво обвезује се, да ће оставити храњење војске румунским властима и да ће све готовим новцем платити.

— Из *Дубровника* брзојављују „Пест. Лојду“ под 22. новембром: Устанак Миридита и пристајање њихово уз Црну Гору догодило се услед поруке кнеза Николе кнезу Пренку. Дервиш-паша послао је дванајст табора низама противу Миридита.

— Из *Беча* телеграфишу под 22. новембром: Русија је кнеза Черкаскога именовала као цивилног комесара, који ће у Бугарској реформе изводити . . . Миридити 8000 људи под оружјем прогласили су принца Пренка за наследног кнеза Горње Арбанашке.

— Из *Ђурђева* јављају под 23. новембром: Начелницима варошким дано је поверљиво на знање, да ће 150.000 људи на скоро проћи кроз Румунију.

— Из *Париза* телеграфишу под 22. новембром: „Журнал офисијел“ саопштава, да је министарство дало оставку. Мак-Махон позвао је Одифре-Паскијера, да образује нов кабинет, но како је овај то одбио, позвао је он досадање министарство да обавља посао, док се не образује нов кабинет.

ПРИПОСЛАНО.*)

НАШИМ ДУЖНИЦИМА.

Овим се позивају сва г.г. скупљачи који нам за друштвену књигу „Зору“ још дугују, да за 14 дана својој дужности одговоре.

Ако ово неучине, то ће — по гласу решења друштвеног — управни одбор срп. акад. друштва „Зоре“ принуђен бити, да изнесе имена дотичних скупљача на јавност.

Но ако и овај корак остане безуспешан, то је друштво приморано своје право једино још могућим а то је судским путем потражити.

Из седнице управног одбора срп. акад. друштва „Зоре“ у Бечу 20. нов. (2. дец.) 1876.

ТОДОР СТЕФАНОВИЋ ВИЛОВСКИ,
председник.

тајници:
ЈОВАН СМЕДЕРЕВАЦ. ВИТОМИР СТОЈАДИНОВИЋ.

* За ствари под овом рубриком не одговара уредништво.

Јавна благодарност.

Мојим помагачима и добротворима у Шиду.

Поштована господо и браћо!

„На муци се познају јунаци,
А у нужди виде пријатељи.“
Нар.

Кад оно у прошлој години узбудише се духови на балканском полуострву једногласно на одсудну борбу, — борбу за егзистенцију — провиђење одредило је и мене да у колико могу принесем жртву на томе светом олтару. Срећа, или тако рећи судбина непоступа са сваким човјеком подједнако, неки се својом храброшћу, одважношћу и војничком вјештином узноси до небеса, и тим заслужује свеопште признање и славу. Неки одма у првом сукобу падне, тако рећи „од прве“ и с тим сврши. Неки постане роб, и с тешким мукама свој живот заврши, а неки кад роб постане подсмјевка подле нечовјечности, бачен буде на дно мрачне тамнице, да у њој млогим и кости иструну. Ето браћо, каква је ту грдна разлика између људи који за једну ствар раде; ово последње и на мени се извршило.

Провиђење није одредило да и ја паднем, да постанем жртва на светом олтару српске слободе, да и крвљу својом посвједочим да заиста „пастир добар и душу своју полаже за овце своје.“ Него после дуге и очајне борбе ја постадох плен турске свирепе грабежи.

Патње и страдања моја, црна сарајевска тамница, тешко гвожђе, безбројне муке и зулуме које сам претрпио, писам у намјери сад описивати, јер не само ви, него и сва образована Европа зна како је ономе, који падне у руке турске згадије.

И поред свега тога, турска се власт све више и више трудила да ме на силу бога начини Бошњаком и својим подајником, да ме само тим прије објеси, или у тамници убије.

Турска власт своје исљеђење надамном дотерала је и до највећег безобразлука, кад је чак до крајности и највећег нечовјештва дошла употребивши и лажне „путне исправе,“ намећући ми да је то моје, да се то код мене нашло, и да сам ја заиста Бошњак родом, а не аустријанац, па тај су безобразлук Турци употребљавали, нимало се не стидећи, и пред г. Томом Хркаловићем Драгомапом нашег а. у. консулата.

У одсудним тренутцима кад сам стајао на прагу „смрти или живота,“ „ропства или слободе,“ кад је требала само једна ријеч ваша „да сам ја заиста родом из Шида у сремској жупанији а. у. царевине,“ кад сам ја између та два момента „смрти или живота“ трпио у сарајевској тамници најгрозније муке, ви поштована господо и браћо! на прво о мени питање нашег а. у. консулата, и то брзо одазваste се, да сам ја заиста шидски син, и тада ми Турци у неколико олакшаше мој чемерни сужањски живот са променом лакшег гвожђа. То је прва ваша благодет у моме ропском животу.

Ви сте заиста родољуби, и да вам заиста интереси Српства на срцу леже, и да осећате страдање ваше браће, ви се и спрам мене неограничавате само с тим.

Ви сте се, браћо, и за моју слободу постарали, са молбом вашом код високе владе, ви сте издјејствовали мени слободу, и ја сад што дишем чист и слободан ваздух у својој домовини, то је плод вашег родољубивог заузећа.

Па и новчана ваша помоћ од 24 ф. а. вр. коју сте ми послали у Сарајево знатно је олакшала мој чемерни сужањски живот.

Ох! племенита браћо! па зар та ваша узорита дјела не заслужују вјечиту благодарност од мене, зар би ја могао зачепити уста, и неизјавити пред целим свијетом топлу ћам благодарност! — Не! заиста не! — Ја сам дужан цијелом Српству ваша племенита дјела, ако за сад и у кратко на видик изнети.

Немогу пропустити а да овом приликом неизјавим моју срдачну благодарност сваког поштовања достојној личности господина Лауденбаха краљев. повјер. у Шиду, који се као вијерав чиновник своје домовине заузимао за моју слободу.

Хвала ти племенити господине! Еда би бог дао да би и сви чиновници ма које вјере били, у овој земљи таку племенитост у својим грудма неговали.

Хвала вам родољубива браћо Шићани! Хиљадили се и живили таки српски родољуби.

У Шиду 12 новембра 1876.

Са срдачном благодарношћу ваш

Јеромонах МИЛУТИН,
страдалник.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

БОЖИЋНИ ДАР ЗА ДЕЦУ.

У „Српској народној задружној штампарији“ у Новом Саду изишле су:

„СРПСКЕ НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ“

ПРВО КОЛО

(253 поетичких најодабранијих, које је покупио г. др. Ђ. Натошевић)

Умољавамо српске народне учитеље да ову лепу књижицу препоруче родитељима и деци.

Једна књижица стоји 10 новч.

Ко поручи 100 књижица добија 20 на поклон.

Српска народна задружна штампарија
у Новом Саду.

У наклади А. Пајевића у Н. Саду може се наручити

СРПСКИ БУКВАР

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

са многим сликама.

Буквар је написао г. др. Ђ. Натошевић гл. референат срп. народ. школа

а народно-школски савет прописао га је као обвезну школ. књигу у срп. пар. вероисповедним школама.

Слике у буквару удешене су тако, да деца уче по њима лако познавати поједине гласове, а уједно су те сличице згодне прегледалице за основно цртање.

Цена је 20 н. укориченом у тврде корице. **Препродавци добијају на више 15% рабата.** Наручује се за готово и по поштанском подузећу код А. Пајевића у Н. Саду.

Курз бечке берзе 25. нов. (7. дец.)

5% металици	60.05
5% народног зајма	66 55
Државни зајам од 1860 г.	108 50
Акције банчине	825.—
Кредитне акције	136.60
Лондон	127.85
Угарске разтеретнице	73.25
Темишварске разтеретнице	71.—
Ердељске разтеретнице	71 75
Хрватско-славонске разтеретнице	83.—
Сребро	115 50
Ц. кр. дукати	6.07
Наполеондори	10.20
	62.75

ЈАВНЕ БЛАГОДАРНОСТИ.

Г. Урошу Стевановићу Којану и Милошу Стојковићу жуп. чиновнику.

Ви сте ме господо, последње године мога приправљања за учитељско звање у Сомбору, издржавали са храном и станом. Ја вам усрдно благодарим и молим се богу да хиљади оваке Србе, да се поносимо њима. **Коста Јанковић,**
учитељ у Шиду.

Доњи одбор с овим изриче многопоштованом и честитом трговцу нашем г. Марку Бикару своју најтоплију благодарност у име наше саромашне школске деце, којој је он досад, оделом и обућом а и новцем у помоћ притицао.

Из седнице одбора „за старање око набављања одела и обуће сиромашној школској деци“ држане у Сомбору 30. октобра 1876.

Сава Глибоњски, одбор. перовођа. **Милош Миланковић,** председник

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

У торонталској вармеђи у месту Јозефову упражњено је место учитеља, са истим местом скончана је плата од 100 фор. у готовом новцу. 25 хектолитара чиста жита, 25 хектолитара јечма, један кубични метар сламе и слобода стан.

Сви они, који ово место задобити желе, нека своје молбенице до 15. дец. по рим. кал. подписаним поднесу. Захтева се да је исти учитељ вичан мађарском и српском језику.

У Јозефову 22. новембра 1876.

СВЕТОЗАР ПАВЛОВИЋ, перовођа. 3—3 СТЕВАН ПЕРАНТИЋ общ. шк. председник.

ПОЗИВ

НА IV. РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

деоничара сентомашко-туријске штедионице, која ће се **30. децембра 1876. (11. јануара 1877.)** у 9 сати пре подне у дворани завода обдржавати.

ПРЕДМЕТИ РАСПРАВЕ:

а) Извештај о стању завода.
б) Закључак ликвидације.
в) Избор 3 члана за ликвидациони одбор.

Сентомаш 15. (27.) новембра 1876.

УПРАВА.

Штована гг. деоничари који желе њиова деоничка права на скупштини заступати, имају своје деонице најдуже до 22. децембра 1876. (3. јануара 1877.) уз потврду и улазницу у друштвену благајну заложити. 3—3

Одговорни уредник др. Милан Ђорђевић. Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију“. Српска народна задружна штампарија.